

I. ÚVOD DO PSYCHOLOGIE	11
1. Psychologie, její předmět a úkoly	11
1.1 Psychologie a její místo v životě	11
1.2 Předmět psychologie a nejobecnější psychologické pojmy	11
1.3 Psychologické vědy a jejich vztah k ostatním vědám o člověku	17
1.4 Užití psychologie, zejména ve výchově. Psychologická příprava učitelů	19
Úlohy	21
Kontrolní otázky	21
Výběr z literatury k dalšímu studiu	21
2. Činnosti, psychické procesy a stavy	22
2.1 Činnosti, vzájemné působení člověka a prostředí, psychické jevy	22
2.2 Neurofyziologické mechanismy činností	26
2.3 Sociální aspekty lidských činností a psychiky	33
2.4 Psychické procesy	36
2.5 Procesy názorného poznávání	38
2.6 Paměť	45
2.7 Řeč a myšlení	48
2.8 Procesy emoční a volní	51
2.9 Psychické stavy. Pozornost	56
Úlohy	60
Kontrolní otázky	60
Výběr z literatury k dalšímu studiu	61
3. Učení	62
3.1 Pojem učení. Životní význam učení. Druhy lidského učení	62
3.2 Problémy učení v praxi a psychologické teorii, historie a současnost	63
3.3 Obecné zákony učení	70
Úlohy	73
Kontrolní otázky	73
Výběr z literatury k dalšímu studiu	74
4. Osobnost, obecné otázky a struktura	75
4.1 Pojem osobnost a přehled problémů	75
4.2 Z historie psychologických výzkumů a teorií osobnosti	76

4.3	Subsystémy osobnosti. Motivace	83
4.4	Schopnosti	87
4.5	Rysy osobnosti, temperament a charakter	91
4.6	Rozdíly mezi lidmi ve vlastnostech osobnosti	99
4.7	Vztahy mezi částmi osobnosti, modely struktury osobnosti	101
	Úlohy	106
	Kontrolní otázky	106
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	106
5.	Vývoj a formování osobnosti	108
5.1	Základní pojmy, zákony a principy vývoje osobnosti	108
5.2	Biologická a sociální determinace osobnosti	119
5.3	Formování motivů	122
5.4	Formování osobnosti v náročných životních situacích	126
5.5	Stadia ve vývoji osobnosti. Rané dětství. Věk předškolní a školní. Puberta a adolescence. Dospělost a stáří	133
	Úlohy	147
	Kontrolní otázky	147
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	148
6.	Psychologické metody	149
6.1	Význam psychologických metod a jejich základní problematika	149
6.2	Základní metody psychologického výzkumu a poznávání člověka. Pozorování. Experiment. Rozbor slovních projevů, interview, dotazník, rozbor volnějšího písemného projevu. Objektivní a subjektivní data. Rozbor výsledků činnosti. Posuzování. Kombinování metod	151
6.3	Psychologické diagnostické metody	160
6.4	Poznávání žáka učitelem. Vypracování pedagogicko-psychologické charakteristiky žáka a jeho vývoje	164
	Úlohy	168
	Kontrolní otázky	168
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	169
II.	PSYCHOLOGIE UČENÍ A VYUČOVÁNÍ	171
7.	Činitelé působící ve vyučování	171
7.1	Vyučování, školní prospěch a jeho podmínky	171
7.2	Přítomný stav, únava a pozornost žáka	173
7.3	Biologické podmínky v interakci se sociálními	179
7.3.1	Zralost dítěte	179
7.3.2	Nemoci	181
7.3.3	Smyslové vady, vady řeči, nedostatky v motorice	181
7.3.4	Lehké mozkové dysfunkce a specifické poruchy učení	183
7.3.5	Temperament, typ vyšší nervové činnosti, slabost nervového systému	185
7.3.6	Souhrnně k biologickým podmínkám a jejich interakci s podmínkami sociálními	185
7.4	Motivace k učení a její formování	186
7.5	Schopnosti a dosud osvojené vědomosti a dovednosti. Transfer a interference	191
	Úlohy	195
	Kontrolní otázky	195
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	195

8. Senzomotorické učení	197
8.1 Pojmy senzomotorické učení a dovednosti. Průběh senzomotorického učení	197
8.2 Metody učení senzomotorickým činnostem	200
8.3 Zvláštnosti senzomotorického učení podle různých činností	203
8.4 Interindividuální rozdíly v senzomotorickém učení. Schopnosti a handicap	204
8.5 Narušování senzomotorických činností a dovedností	206
Úlohy	206
Kontrolní otázky	207
Výběr z literatury k dalšímu studiu	207
9. Osvojování vědomostí	208
9.1 Pojem vědomosti. Výzkumy paměti a širší hlediska	208
9.2 Dílčí operace při osvojování vědomostí	210
9.3 Pochopení vztahů, osvojení principů, základních pojmů a systémů vědomostí	213
9.4 Časový sled osvojovaných vědomostí. Učení ve spirále. Pojmy vědecké a předvědecké	215
9.5 Zapomínání a opakování	216
Úlohy	219
Kontrolní otázky	219
Výběr z literatury k dalšímu studiu	220
10. Osvojování intelektových dovedností, stimulování vývoje intelektových operací a schopností	221
10.1 Řešení problémů (úloh). Dílčí procesy při řešení úlohy	221
10.2 Schémata řešení a algoritmy	225
10.3 Vývojová stadia v řešení úloh. J. Piaget, L. S. Vygotskij, J. P. Gałperin – výzkumy a aplikace v praxi	227
10.4 Změny intelektových schopností ve vývoji a jejich stimulování	234
10.5 Tvůrčí řešení problémů, kreativita	236
Úlohy	239
Kontrolní otázky	240
Výběr z literatury k dalšímu studiu	240
11. Užití psychologických poznatků o učení a vyučování v praxi	241
11.1 Individuální rozdíly v učení. Individuální přístup učitele k žákům. Diferenciace ve vyučování	241
11.2 Rozbor příčin prospěchu-neprospěchu žáků	246
11.3 Práce s chybou a hodnocení žáků	248
11.4 Metoda učení a studia	252
11.5 Programované učení a problémové vyučování	254
11.6 Rozvíjení tvořivosti	257
Úlohy	261
Kontrolní otázky	262
Výběr z literatury k dalšímu studiu	262

III. PSYCHOLOGIE VÝCHOVY A SEBEVÝCHOVY 265

12. Rodina a prostředí	265
12.1 Působení prostředí na rodinu a dítě	265
12.2 Rodina, její funkce, změny a formativní působení	271

12.3	Dítě v rodině neúplné, disharmonické, mimo rodinu. Psychická deprivace a subdeprivace	275
12.4	Osobní vztahy uvnitř rodiny. Postoje rodičů k dítěti	278
	Úlohy	282
	Kontrolní otázky	282
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	283
13.	Sociální skupiny mimo rodinu	284
13.1	Sociální skupiny, jejich druhy a formativní působení	284
13.2	Skupina vrstevníků a její působení ve vztahu k výchově	286
13.3	Kolektiv a jeho pedagogicko-psychologické aspekty	290
13.4	Výcviková skupina ke zdokonalení předpokladů pro sociální styk	293
13.5	Poznávání a posuzování skupin mladistvých a zařazení jednotlivců v nich	294
	Úlohy	296
	Kontrolní otázky	297
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	297
14.	Formativní působení činností	298
14.1	Činnosti a jejich působení při formování osobnosti. Režim dne. Formování návyků a ostatních komponent rysů. Společná činnost	298
14.2	Hry a hrové aspekty činností	301
14.3	Učební a pracovní činnosti	302
14.4	Činnosti ve volném čase	306
	Úlohy	312
	Kontrolní otázky	312
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	312
15.	Výchova a sebevýchova	313
15.1	Psychologické aspekty výchovy a jejich jednotlivých prostředků. Požadavky. Odměny a tresty. Přesvědčování. Působení slovní a mimoslovní, přímé a nepřímé. Hraní rolí	313
15.2	Působení modelu	322
15.3	Učitel a jeho interakce se žáky	325
15.4	Celkové způsoby (styly) výchovy	332
	Přehled některých zásad a forem, kterými učitel realizuje sociálně integrační způsob výchovy	339
	Schéma pro posouzení způsobu výchovy v rodině na podkladě údajů získaných pozorováním a rozhovorem	340
15.5	Aktivnost osobnosti, koncepce já a sebevýchova	342
	Úlohy	354
	Kontrolní otázky	354
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	354
16.	Formování osobnosti jako celek a vybrané aplikace	356
16.1	Kombinace a interakce jednotlivých činitelů při formování osobnosti. Vývoj ve větvích, rušivé a kompenzující vlivy	356
16.2	Formování morálních aspektů osobnosti. Morální charakter a svědomí	362
16.3	Změny osobnosti a převýchova. Behaviorální techniky a humanistický přístup	367
16.4	Mnohostranný a jednostranný vývoj člověka	376
16.5	Duševní zdraví a duševní poruchy. Vývoj zdravé osobnosti	379
16.6	Psychologický rozbor výchovných obtíží	383

16.7	Vývoj učitele, jeho sebepoznání a autoregulace	384
	Úlohy	389
	Kontrolní otázky	389
	Výběr z literatury k dalšímu studiu	390
	Seznam literatury	391
	Bibliografické údaje k obrázkům	401
	Rejstřík věcný	402
	Rejstřík jmenný	409